

յարդոգեն աշխարհական տեղականներ, իրենց վէճիլ ունենալով Թորոս Ստամպոլցին՝ նախկին պատրիարքը:

Եւ պայտէս՝ մինչեւ 1690, խիստ կարճաւորի մանակամիջոցի մը մէջ, Կ.Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռը տնուր խաղաղքը կ'ըլլայ յարափոփոխ պատրիարքներու խռններով մը, մասնուած ըլլալով՝ նաեւ իսկ մը տգէտ եւ ապիկար մարդերու պորտաբոյժ քմահաճոյքին:

Թորոս Ստամպոլցին ալ չունի յիշատակութեան արժանի բան մը. պարտքերու համար կրած բանտարկութիւնը՝ զոր Երեմիա Չէլէպի կ'ըլլէ եւ Մորոս (խնդ, փախուկ) անակներ՝ զոր կը կցէ նա անոր անուան քով, բաւական են արդէն յայտնելու, թէ քիչ աստիճանի անձ մըն է եղած այն:

* * *

ՏՈՂ 121. Վարպետըն հացածախիցի Հայոց ազգէս ամենայն: Այս պարբերութիւնէն յայտնի կ'ըլլայ, որ շատ հին ժամանակներէ սկսեալ Կ.Պոլսոյ մէջ հացարարութիւնը կը վերաբերէր Հայերուն, որոնք կը մատակարարէին նաեւ արքունի պալատին ու պետական բոլոր պաշտօնատուներու հացը: Երեմիայի քեռին Ամբակումը հացարարուպետ եղած էր¹, Հացարարապետութիւնը, այսինքն, «էքմէճի պաշխութիւնը», ինչպէս վառօդապետութիւնը, հին ատեններէն Հայերու սեպհական մասնաւոր արտօնութիւններ էին. եւ կը տեսնենք մինչեւ անցեալ դարու վերջերուն մօտ, երբ Սուլթան Համիտ տակաւ առ տակաւ ձիւն ինքցուց անոնց վրայ, Հայերու դարաւոր իրաւունքներն յափշտակեց ու խլեց մի անգամ ընդ միշտ:

* * *

ՏՈՂ 184. Այս խօսքով Երեմիա Չէլէպի կը յայտնէ՝ Երուսաղէմի Յոյներու պատրիարքին հետ իր ունեցած վաղեմի բարեկամութիւնը:

(Երուսաղէմ) ՏՕՔԹ. ՎԱՐՍՄԻՍ Ե. ԹՈՐԿՈՄԵՆՍ

1 ՅՊ՝ Կիւստոնտինիոս Երեմիա Չէլէպոյ, էջ 145:

Ի Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐՔ

ԹՈՐԿՈՄԵՆՍ ԳՐԵՐԶԼԵՆԻ ԿԵԴՈՅՈՅՆԵՆ

«Հանդէս», իս վերջին թուերուն մէջ Ռուսչուքի հայ տապանագիրներու հրատարակութեան առթիւ՝ Մեծ. պր. Գր. Մ. Պըլլըքեան, հրաժարեալ անդամ Բուկարեստի վճռաքնի Ատենի, ուղարկած է խմբագրութեանս՝ ընկիլ Ռուսչուքի Պըլլըքեան գերդաստանին այլեւայլ տապանագիրները: Սոյն գերդաստանը թէ՛ Ռուսչուք, եւ թէ՛ մանաւանդ դէպի Ռումանիա տարածուելն ետեւ՝ շատ նշանաւոր եղած է ի՛շ միայն իբրեւ մեծ վաճառական ընտանիք, այլ եւ տուած է մտաւորական քարձոր ընդունակութեամբ օժտեալ, Հայոց եւ Ռումանացոց մէջ մեծ դիրք ըռնած անձնաւորութիւններ, ինչպէս Բժիշկ, փաստաբան եւն, որոնք ուումանահայ հասարակութեան օգտակար ծառայութիւններ մատուցած են:

Խմբագրութիւնս սիրով կը հրատարակէ սոյն տապանագիրները, որոնց ամէնքը մերձաւոր ազգականներ են նոյն գերդաստանին այժմու ներկայացուցիչ Պր. Գ. Մ. Պըլլըքեանի. ինչպէս թ. 3, մեծ հայրն է, թ. 8, հայրը, որուն ջանիք Միլտանիա հայ հոգաբարձութիւններ եւ վարժարաններ հաստատուած են, եւ Ռումանահայերը քաղաքականօրէն հաւասար ժանչուած են Ռումանացիներուն:

Սոյն տապանագիրներու մէջ տեսնուած ուղղագրական սխալներն անփոփոխ պահեցինք, թէպէտ շատ հաւանական է որ այլեւայլ տեղերու մէջ ընդօրինակողներու սխալներն ըլլան:

ԽՄԲ.

1.

(Բուկարեստի Հայոց եկեղեցւոյ քակը):

Ե.

ՄՀՏՄԻ ՆՈՒՐԻՆ ԺՐԱՇԱՆ

ԲԱՐՔԵ ՆՈՒՆԱՐՀ ՄՏԳ ԽՈՂ 111

ՀԱՅԻ ՄԱՐԿԱՍԻՆ ՏՈՒՄԻՆ ՊԸՍԸՔԼԵԱՆ
ՈՒ ԱՄՈՒՍԱՅԱՆ ԸՆԴ ՊՕՂՈՍ ԱՂԱՅԻՆ
ԴԱԹԵԼԻՆ ՇԱԽՂ ՄԵՆ ՎԱՃԱՐԱԿԱՆ
ԱՅՆ ԻՆՉ ՎԱՅԵԼՈՒՄ ԵՆԿԵՐՈՍ ՏԱՆ
ԽԱՂԱԿԻ ՔԱՆ ՋԱՐԳԻ ԴՍԵՐԻՔ ՉՈՐԵՔԵԱՆ
ՊԱՀՈՑ ԱՂՈՐԻՑ ԱՆԱՊԱՀՏՈՐԹԵԱՆ

ԵՐԿԻՂԱՆՈՒ ՄԻՏԻ ՍԻՐՈՒ ԱՆԵՐԱՆ
Ի ՔՈՒՆ ԵՒ ԻՆՆ ԱՄԱՑ ԻՐԻ ՇՐՋԱՆ
ՀԻՆԵԱՅԱՆ ՑԱՆՈՒՔ ԱՆԱՐԱՆ ՍԵՍ ՏԱՊԱՆ
ՋԱԵՋ ԱՂԱՅԵՐԻ ԱՆ ԳՈՐԹԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՐԹԱՆԻ ՔՈՐԻ ՏԵՍՈՐԹԵԱՆ
ՅՄԻ ՏՈՐԵ 1817. ԱՊՐԻԼ 20.

2.

(*Քոստանդնուպոլիսի եկեղեցւոյ քակը:*)

ՈՒ ԱՐԵՎԵԼԱՆ ՋԱՅԻՆ ԱՌԵԱՆ ԱՍԱ-
ՑԵԼՈՑԱՆ. ԼԵՐ ԱՆԱՅԵԱՆ Ի ՏԱՊԱՆ
ՆԱՐԱ ԿԻՑ ՆԵՉԵԱՆ Է ՅՈՐԹՈՒՄՈՒՄ
ԾԱՆԵԱՆ ՄԵՆԱՆ ՈՐԴԻ ՄԱՀՏԵՍԻ ՅԱՐՈՒՄ
ԼԵԱՆ ԱՆԱՅԻՐ ԱՆԱՐԱՐ ԿՈՉԵԱՆ
ՅԵՏ ՍԱԿԱՆ ՈՐ ՊՕԹՈՒՇԱՆ ԵԿԵԱՆ
ԻՐԻ ԸՆՏԱՆԵՐՔ ԱՆԴ ԲԱՆԿԵԱՆ
ՎԱՃԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ԳՈՒԵԱՆ
ՋՈՐԵՂ ԲԱՆԻՆ ԱՆՑԵԱՆ ՋԱՆՑԵԱՆ
ԱՐԴԱՐԱՐԱՆ ՎՃԻՐ ՎԱՃԱՐԱՆ
ՄԻՆՉԻ ՋԱՐԱՎԻ ՕՐՀԱՐԱ ՎԱՅԵԱՆ
ՄԱՅԻՐՔ ԲԱՐԵԱՆ ՍԱ ԱՍԱՑԵԱՆ
ԸՆԴԵՐՑՈՂԱՅԻ ԱՂԱՐԱ ԱՌԵԱՆ
ՅԱՆ ՋՈՂՈՐԻՆ Ի ՉԵՆՉ ՄԱՐԹԵԱՆ:

ԿԻՑ ԸՆՏԻՐ ՇՐԴՄԱՆ ՍԱՐԱ ԿԱՑ ԵՂԵԱՆ
Է ԿԵՆԱԿԻՑ ՍԱՐԱ ԸՆՏԻՐԵՆ ՈՐ ՄԱՐԴԱՐԱՆՑ ԷՐ
ՅՈՐՋՈՐՋԵԱՆ ԴՈՒՄՅՐ ԱՆՏԻՐ ԼԵԱՆ Ի
ԱՐԹՈՒՄՈՒՄ ԼԵԱՆ ԲԱՆԿԵԱՆ. 1792ԻՆ
ԱՄԻ ՆՇԱՆ ԵԴԵԱՆ ՊՈՒԱՆ ԵՂԻՐ ՋՈՐԻՆ
ՎԱՐԲԱՆ ԱՆԱՐԱՆ ՅԱՐԱՐ ԴՈՐԵԱՆ
ՄԱՐԴԱՐԱՆՑԱՆ ԵՂԻՐ ԲԱՆԿԵԱՆ
ԲԱՐԻ ԴՈՐԻՆՎԱՐ ՀՈՐԻՆՑԵԱՆ
ՎԱՂԱՆ ԱՐԴԵՐՔ ՋԱՐԱՆ ՊԱՐԱՅԵԱՆ
ԱՂՈՐԱՆՑ ԴԱՐԱ ՋԴԱՅԵԱՆ
ՄԻՇՏ ՋԱՐԱՆՑ ԻՈՒԱՅԵԱՆ
ՎԱՆՃԱՆՑ ՈՐԱՆ ԱՌԴԻՆՑ ՎԱՅԵԱՆ
ՈՐ Ի ՎԱՐԱՆՑ ԱՆՑԱՅԵԱՆ
1819. Ի ՄԱՐԹԻՄ 28ԻՆ.

3.

(*Նաչի Հայոց Ա. Աստուածածին եկեղեցւոյ քակը:*)

ԱՅՈՒ ՏԱՊԱՆ ՀԱՆԴԱՅԵԱՆ
ՊԸՍԸՔԼԵԱՆ ՄԻՐՏԻՉ ԱՂԱՐԱՆ ԿՈՂԱԿԻՑ
ՄՀԱՆ ՍՈՒԼԴԱՆԻՆ ՈՐ ՀԱՆԴԻՉ Ի ԿԵԱՆՈՒ
ՅԱՄԻ ՏԵԱՆ 1823 ՅՈՒՆԻՄ 12ԻՆ.

ՈՐ ՄՀԱՆ ԹԱՋԷ ԿԻՂԻՐԻ
ԿԻՆ ԱՆԹԱՆԵԱՆ ԲԱՐԵՊԱՇԻ
ԴՈՐԻՐ ՈՐ ՏԵԱՆՔ ՋԱՅՈՒ ԻՄ ՇՐԴՄԻ
ԹԷ ԸՆԹԵՐԱՆՔ ՋԱՅՈՒ ՏԱՊԱՆ
ՅԻՇԵԱՆՔ ՋԱՆ ՏԵԱՆՔ ՋՈՂՈՐԻՆ
ՅՄԻ ՏՆ 1830. ՅՈՒՆԻՄ 16.

4.

(*Նոյնպէս:*)

ՏԱՊԱՆ ԱՅՈՒ ՀԱՆԴԱՅԵԱՆ
Է ԱՌԵ ՄԻՈՋ ԲԱՐԵՊԱՇԻ
ՊԸՍԸՔԼԵԱՆ ՋԱՅԵԱՆ ԿՈՉԻ
ՀԱՅԻ ՄԱՆՉՈՒԿ ԱՂԱՅ ՅԱՐԴԻ
ԱՂԱՅԵԱՆ ԱՅԹՄ ՊԱՂԱՏԻ
ՈՐ ՏԵԱՆՔ ՋԱՅՈՒ ՇՐԴՄԻ
ԵՒ ԸՆԹԵՐԱՆՔ ՋԱՅՈՒ ՏԱՊԱՆ
ՅԻՇԵԱՆՔ ՋԱՆ, ՏԵԱՆՔ ՋՈՂՈՐԻՆ
1828 — ՅԱՄԻ ՏԵԱՆ — ԱՊՐԻԼ 23.

6.

(*Նոյնպէս:*)

ԼՈՒԱՌՈՒՐ ԻՆՉ ՈՒ ՍԻՐԵԼԻՐ
ՊԱՐԱՆՈՒ ՋԱՐ ԲԱՆԱ ԱՇԽԱՐՀԻ
ՎԱՐԵԱՆ ՋԱՂԱՂԱՆ ՆԵՏ ԲՈՐԱՆԼԻ
ԵՀԱՐ ՋԱՆԱՅՆ ԻՄ ԱՆՕԴՏԵԼԻ
ՀԱՅԻ ԻՄ ՎԱՐԴԱՆ ԹՕՍԱՆ ԿՈՉԻ
ԵՒ ԻՄ ԱՆԱՆ ՂԱՅԱՐ ՅԱՐԴԻ
ԱՐԻ ԱՂԱՅՈՒ ԸՆԹԵՐԱՆՑ
ՏԵՐ ՋՈՂՈՐԻՆ ԻՄ ԽԱՆԱՅԻ
ՅՄԻ ՏՈՐԵ 1831. ՅՈՒՆԻՄ 4Ի.

7.

(*Քուարեստի Հայոց եկեղեցւոյ քակը:*)

ՄԻՐՏԻՉ ԱՂԱՅ

ՅԱՐԴԵԱՆ ՄԵՆԻՆ ՆԱՅՆ ՄԱՀՏԵՍԻ
ՊԸՍԸՔԼԵԱՆ ԱՂԱՆ ԹԱՋԷ ԿԻՂԻՐԱՆ

5.

(*Նոյնպէս:*)

ՏԱՊԱՆ ԱՅՈՒ ՀԱՆԴԱՅԵԱՆ
ԿՈՉ ՄԻՈՑ ԲԱՐԵՊԱՇԻ

ԸՆՏԻՐ ԱՄՈՒՍԻՆ. ՔՍԱՆ ԵՒ ՉՈՐԱ ԱՄՔ
ԵՂԱՒ ԿԵԱՆՔ ԶՈՐԻՆ.
ԷՅԼԷԻՆ ՆԱԶԱՐ ՊԵՕՅԼԷ ՃԻՎԱՆԻ
ՍԱՆԸԸՄԱՅԱ ՔԵ ՏՕԼԱՐՈՒՇ ՔԵՄԱԼԻ
ՀԷՆԻՋ ԹԻՐԷՄԻՇ ԳԵՏԱՆ ՄԻՍԱԼԻ
ՍԱՆՔԻ ՎՈՒՐՄՈՒՇ ՏՈՒՐ ՕԼՄԱՋ ԻՄՔԻԱՆԻ
ԻՇԻՏԷՆԼԷԻՆԻ ԻՒՐԷԿԻ ԵՏԱՆԻ
ՔԱՆ ԵԱՀԼԱՐ ԻԼԷ ԿԵՕՋԼԷՐԻ ՏՕԼՏԻ
ՉԻՆ ԻՆՇԱՆ ՏԷՆԱՐՇ ՊԻՐ ՄԷԼԷՔ ԻՏԻ
ՀԷՐ ՎԷՀՇԻ ԻԼԷ ՀԻՄՆԻՆԻ ԷՔՎԱՐԻ
ԱՋ ՋԵՄԱՆՏԷՆ ՏԻՆԵՅԱՅԱ ԿԻՐՏԻ
ԼՕՔԻՆ ԻՇՆԻԼԱՋ ՊՈՒՆՏԱ ՏԷՔԻ ՕԼՏԻ
ԷՕՔՏԱՆ ՎԱՐԻՏԷՆ ԻՍԻՏԱՆԸՆ ԷՄԻՐ
ՊՈՒՏՈՒՐ ՏԷՐՈՒՊՏԷ ՎԱՐՋՏԸՐ ԹԷՄԷՆՆԻ
ՅԱՄԻ ՏՈՒՆ 1886. ՀՈԿՏ. 30.

8.

(Յաշի Հայոց եկեղեցւոյ քակը):

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ

ԳԱՄԻՆԱՐ ԵԱԿԱՐԱ ՊԸՅԸՔԼԵԱՆՅՈՑ
ՈՐԴԻՒ ԱՍՏՈՒՆՆԱՏՐՈՑ ՀԱՃԻ ՄԸՆՉՈՒԿԻ
ԾՆԵԱԼ Ի ԹՈՒՄՉՈՒԿ Ի 10 ՄԸՐՏԻ 1809Ի,
ԵՒ ՎԱՆՃԱՆԵԱԼ Ի ԵՅԱՇ Ի 23 ՓԵՏՐՎԻՐ 1891
ԸՍՏ ԹԻՆ ՀԱՅՈՑ ԹՅԼ, ՈՐՈՑ ԱՐԻՆԱՄԻՔ
ՀԱՍՏԱՅԵՑԱԼ Ի ՄՈՆՏԱՆԵԱ ԱՌԱՋԻՆ
ՀՈԳԱՐԱՐՉՈՒՐ ԵՒ ՎԱՐՃԱՐԱՆՔ ԱՋ.
ԳԱՅԻՆՔ
ԵՒ ՍՏԱՅԱՆ ՎԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԱՍԱՐՈՒՐ
ԸՆԴ ԲՆԻԿՈ Ի ՔԱՎԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՌՈՒՆՅՈՑ

ՅԱՎԱՆԱԳԻՐԸ

ՍՏԵՓՈՆԱՆ ՎԻՐ. ԼԵՀԱՅԻՈՑ

"Հանդէս, ի ներկայ տարուան Յունուարի
պրակին մէջ Հ. Ն. Ալիսեան Ստեփանոս Լե-
հայի վարդապետի մասին գրած յօդուածով"
Լեհայոց տապանագիրին շէգութեան վրայ
իրաւամբ կը տարակուսէր:

Արդ՛հետեւ Հասխաթունեան, Ալիշան եւ
ուրիշներ բոլորովին սխալ օրինակած են Սա-
լեհայոց տապանագիրը. այստեղ կը գնեմ
խնկանքը, զոր օրինակած եմ անձամբ, իմ
առաջին գիտական ուղեւորութեանս միջոցին ի
Ս. Էմբրանին: Աւելորդ չըլլայ թերեւս աւել-
ցնել, թէ տապանագրին թղթէ մէկ կողապարն
ալ Հանեան եւ բերած եմ Հեաս, որ իմ ուրիշ

արձանագրութիւններու հետ կը պահուի Պա-
րիսի մօտ Սէն. Գերմէնի թանգարանին մէջ:

Ահաւասիկ տապանագիրը, առը առ առը,
ամբողջ երկամպարը.

ՅԱՅՄԱՐ ԳԻՍ ՆԱՍ ԵԴ
ԵԱԼ ՊԱՇԻ ՄԸՐՄԻՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ (այդե-)
ՍԵԱՐԱՆ ԸՍՏԵՓ
ՍՆԿՈՍԻ ՈՐ ԷՐ ՅԵՂ
ԵԱՒ ԲՆԻԿ ԼԵՀԱՅԻ
ՍԵՒՆ Ի [ԳՈՒՐ] Ս ՍԵ
Ս ԸՆԿԵՐԻ ՀԱՅԱՐ
ՀԱՐԻՐ ԸՆԴ ԵՐԵՒԱՆ
ԿԵԿԻ ԲԱՌԻՒ Կ ԹԻՒ
ՀԱՅԱՊԱՋՆԻ ՈՐՔ ՀԱՆ
ԴԻՊԻՔ ՏՈՒՔ ՋՈՐԱՐՄԻ
ՆՍ ԵՒ ՉԵՋ ԱՂՈՐՄԵՍԻ

Տապանագրին առաջին առաջին
երեք բառերը տարբեր տարբեր օրինակուած են
ուրիշներէ, վասն զի ասոնքն առաջինն ու եր-
րորդը փակագիր են, եւ երկրորդը՝ նախորդ
բառին (փակագրին) կցուած. բայց ուշագիր
մէկը բացարձակ կերպով կը տեսնէ, որ հոն
գրուածն է՝ ՅԱՄԱՐ ԳԻՍ ՆԱՍ: Ինչպէս ըսի,
մէջոտի (ԿԻՍ) բառը փակագիր չէ. եւ ստիկա
մեղ կ'առաջնորդէ ԿՈՒՐԱ կարգաւոր յորդ առ-
ջին բոլորովին կոտորած բառը, որմէ Ս մի վայն
մնացած է այսօր, եւ զոր Հասխաթունեան կը
կարգայ ԳՈՒՐԱ, Գ-ով. ուրեմն Հասխաթուն-
եանի ժամանակ բարդ կոտորած չէր. բայց հիմայ
մէջոտիէ երկուքի բաժնուած է դժբախտաբար.
Գաւրով թուականին, Հասխաթունեանի
օրինակին նման Կ է գրուած, եւ ոչ թէ Գ. Ինչ-
պէս կը կարծէ Հ. Ալիսեան, թէ եւ "անհամարն"
ըլլայ այս:

Ասոնցմէ զատ՝ Ստեփանոս Լեհայի Հռիփ-
սիմեան "Եկեղեցին, թաղուած չէ, այլ եկե-
ղեցւոյ պատէն գո՛ւր" միաբաններու յատուկ
գերեզմանոցին մէջ:

Կ. Յ. ԱՍՄԱՆՅԱՆ

ԼԵՀԱՆԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՒՐԱԿ, ՅՈՐԱՊԸՐ

Նուիրակ:

Այս երկու բառերուն վրայ երկու հմուտ
բանասիրաց կողմանէ բաւարար լուսարանու-
թիւններ տրուեցան արդէն Հանդիսին մէջ: Ես